

Vice Bušelić

Žrno života

Vice Bušelić

Žrno života

Impresum:

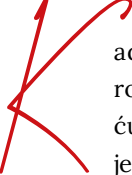
Nakladnik: Općina Tučepi
Za nakladnika: Ante Čobrnić
Urednik: Vjekoslav Šimić
Autor: Vice Bušelić
Lektura: Draga Vranješ Vargović
Tisak: Kerschoffset, Zagreb
Naklada: 500 primjeraka

ISBN 978-953-98174-9-5

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 001283613.

Tučepi, 2025.

Uvod u susret sa zemljom

ad imam jaku emociju koja me veže za prirodu, zemlju, roditelje, pretke i kad to nosim duboko u sebi ne znajući da ću jednog dana to moći dati drugima u pisanom obliku, vjerujem da je to za mene Božji blagoslov i jednim dobrim dijelom moja misija života, uz sve ostalo, što sam do sada napravio i sve ono što ću u budućnosti, daj Bože zdravlja napraviti, oblikovalo me u posebnom obliku. Vezan sam za zemlju, za moju mater, babu, dida Lavu, jer oni su ostavili trag u meni, poveznice s prirodom koje sam vraćajući se na selo prepoznao i krenuo njihovim putem, ne iz potrebe i gladi nego više iz pripadnosti zemlji i prirodi.

Sve što kažem i sve ovo što nosim u sebi dugi niz godina, bila je samo ponekad jedna dobra priča u društvu, dok mi jednom kćer Lea nije napomenula i rekla, pape zašto ti to ne bi sve zapisao, jer tko će sve to zapamtiti. Naravno, kao i uvijek do sada meni se nije dalo. Bez obzira od koga je, ideja koju dobijem, mora u meni zaživjeti da je prihvatim i razumijem, moram raditi na njoj da bih je mogao dati kako sebi, tako i narodu. I onda sam dao riječ da ću početi pisati priručnik kako se što radi na zemlji i oko nje, kako s voćem, s povrćem i ostalim biljkama.

U vrtlu i u poju ima san šta radit cilu godinu

(osim možda u dvanaesti misec).

Ovo je kratki pregled radova po misecima.

Kasnije u ovom priručniku ponvit ću

po kulturama šta je za koju činit.

SIJEČANJ

U mjesecu siječnju, ako nam vrijeme dopusti, bilo bi dobro otići u maslinik. Ako nismo radili prije berbe, onda ćemo to napraviti ovaj mjesec. Odraditi mladice i vodopije. Onda, ako maslina traži grubo rezanje, najprije ćemo ući u sredinu masline, pogledati grane kako stoje pa ćemo izaći iz tavnine i vidjeti kako izvana stoje. Najbolje bi bilo imati 4 mladice koje su okrenute prema 4 strane svijeta, ako to maslina dopušta i 5 ih je u redu, ovisno o širini tavnine. Onda ćemo pilom odraditi da sredina tavnine bude slobodna, da maslina ima zraka i gornje grane koje nisu na dohvat ruke za branje, skratiti, i režemo ih tako da grane dobiju oblik lumbrele.

U ovom mjesecu, kad dođe sjemenski kumpir, iskopati ga i složiti u kašete, pokrit ga da klica što prije izađe, jer ako je vrtal u madiji (osunčani dio gdje bura ne može doći), sadit ćemo ga već u drugoj polovini veljače, a ako smo sadili krumpire u planini, onda ćemo sitni kumpir planinski na Badnji dan očistiti od klica (ako ih ima) i njih staviti u kašete za saditi u primorje. Stariji su uvijek planinski kumpir u primorje,

a iz primorja kumpir u planinu. Vama ostavljam da sami izaberete koji ćete način, a ja vam samo napominjem.

Krajem siječnja ćemo rezati lozu. Sorta koju imamo moj prijatelj Vijeko i ja zove se Pavišak, a od bijelog grožđa Grk. Pokazalo se, za te dvije sorte grožđa, kad ga režem krajem siječnja da dolazi vrijeme jematve oko Male Gospe, između prvog i osmog rujna iste godine. Još se pokazalo da su slador i kiseline grožđa (vina) idealni za te dvije sorte, što znači da ga ne bi trebalo rezati ni prije ni kasnije, nego krajem ovog mjeseca.

Lozu režemo na dva pupa. Lozi ne ostavljamo macu kako su stariji radili jer je po mom mišljenju važnija kvaliteta vina, a ne količina. Kad dođe vrijeme za navrćanje loze na suvo kalemljenje u travnju, o tome ću detaljnije kasnije.

VELJAČA

Vrt u kojem sadimo krumpir, moramo oplijeviti (izguliti travu) bar nedjelju dana prije sadnje ako nam vrijeme dopusti. Najbolje bi bilo travu plijeviti u prosincu jer dizanjem trave ranije dajemo zemlji kisik i zemlja bude rahla i puna minerala koji su potrebni da bi krumpir kad se posadi dobro napredovao.

Krajem veljače bilo bi dobro pripremiti plastenik koji se može samostalno napraviti ili kupiti, a u koji sijemo sjeme koje smo sačuvali od lanjske godine, držali na hladnome i tamnome mjestu. Posijati ćemo ga u plastenik da bismo mogli, ako nam vrijeme dopusti i temperatura zemlje bude 14-15 stupnjeva, krajem travnja,

početkom svibnja, prebaciti u zemlju.

Plastenik se može napraviti od dasaka i najlona, dva metra dužine, metar visine, i metar širine. Stavite ga na terasu, na sunce i u zavjetrinu. Zalijevati svaki drugi dan i jednom tjedno na dva tri sata kad je mirno vrijeme ostaviti poklopac otvoren da uđe svjež zrak jer biljkama treba kisika.

OŽUJAK

Tijekom trećeg mjeseca, ako je vrijeme pogodno, suho, a kiše nije bilo zadnji tjedan i joto, sadit ćemo kumpire, ako je klica na dva-tri centimetra visine. Kad križamo kumpir uvijek ga križamo tako da jedna klica bude jedna kriška, a ako to nije moguće, onda mogu biti i dvije klice na jednoj kriški. Ako imate luga, svaku zarezanu stranu kumpira stavite u lug, malo pritisnite i to je garancija da će svaka posađena kriška niknuti, jer lug ne dozvoljava soku izaći van iz kumpira, nego zatvori opnu i on mora niknuti.

TRAVANJ

Navrćanje loze. (cijepljenje ili kalemljenje)

Kad smo rezali lozu odrezali smo jedan dio reznica u komadu, donijeli doma, ulili u jednu posudu 10 cm vode, stavili ih u vodu i pokrili starom plahtom tako da je u tamnom i na hladnom. Svakih 7 dana vodu treba promijeniti i tako sve dok ne dođe vrijeme navrćanja loze na suvo, a to je polovina travnja. Tu reznicu ćemo odrezati na dva pupa. Lozu koja je posađena divjakuša, okopati ćemo (oko nje) na oko

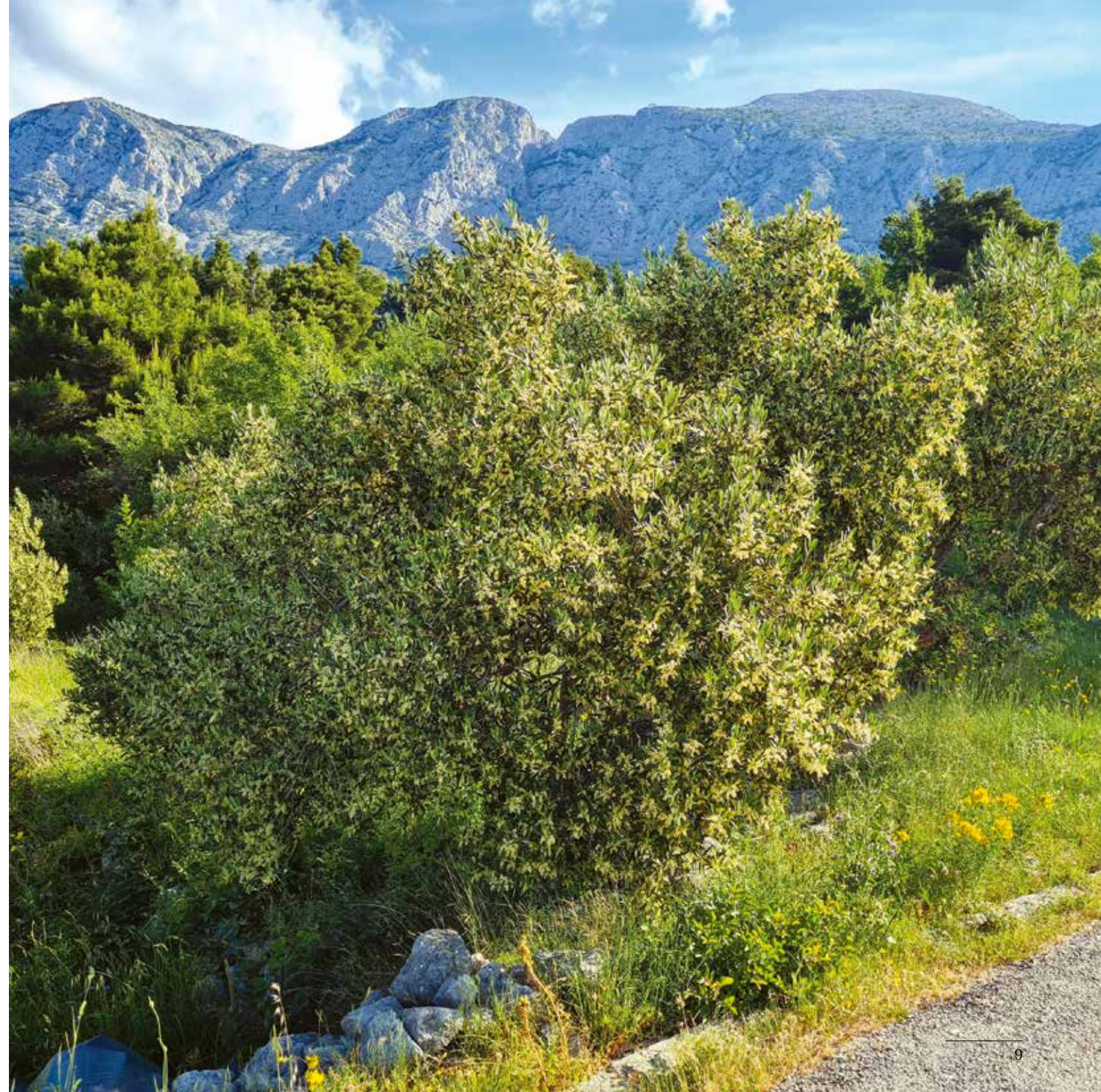
10 cm dubine, doći do prvog prstena, poviše prstena na oko 4 cm ćemo odrezati divjakušu, uzet ćemo stari kosir, zarezati divjakušu tako da ovaj dio loze koji smo odrezali s dva pupa zaoštrimo, stavimo u taj procijep divjakuše. Onda ćemo uzeti drvo, lagano udariti par puta po vrhu loze koju navrćemo (cijepimo) i onda ćemo špagu (liko ili gumicu) što se rastvara, apsorbira nakon nekog vremena u zemlji, omotat oko tog dijela koji smo navrnuli vezati i dobro stisnuti, a potom ćemo nagnuti zemlju tako da navrnuti dio bude pod zemljom.

Nakon mjesec dana vidjet ćemo rezultate. Ako se loza primila, kleknemo pored nje i svaku travčicu koja je nikla oprezno izvadimo. Tijekom ljeta, jednom tjedno, lozu treba zalijevati. Ovaj način navrćanja (kalemljenja, cijepljenja) daje nam dobre rezultate. U više od 90% slučajeva loza će se primiti. Početkom travnja, prije nego pup izbije, lozu treba okopati i nakon toga ako smo u mogućnosti i zaorati.

Početkom travnja okopavamo i krumpire koje smo posadili u trećem mjesecu, ovisno o vremenu. Od sadnje do okopavanja treba proći između tri do četiri tjedna.

Krajem travnja, sadnice koje smo posijali u plastenik, ako je vrijeme povoljno i temperatura zemlje 14-15-16 stupnjeva, a sadnice stare 2 do 2,5 mjeseca i vidimo da noći nisu hladne, pa ćemo ako sve bude kako treba, posaditi sadnice u zemlju, sijati blitvu, selen, petrusimul i sve ono šta imamo od sjemenja u konobi.

Maslina u cvitu

SVIBANJ

U svibnju, osim svakodnevnog zalijevanja sadnica i onoga šta smo posijali, jer neće rasti samo od sebe, treba posijati i poriluk. Salatu koju smo sijali u četvrtom mjesecu, ako je narasla, presađujemo.

Ako je vrijeme suho i toplo sumpori se loza.

Za naše početnike, savjet kako sumporiti lozu. Kad smo kupili sjemenski kumpir, bio je u jutenoj vreći. Nju ćemo odnijeti krojaču da nam napravi malu vrećicu površine 30x20, sličnu zobnici, samo manju. Sumpor smo kupili. Kad dođemo do loze, rukavice na ruke, naočale i kapa za zaštitu, kombinezon, maska na lice i na posao. Jutro mora biti suho, ne smije biti rose ni slane na listu. Kad smo došli sumporiti, da bismo vidjeli smjer vjetra (ako ga ima), prst navlažimo u ustima, podignemo u vis i tako ćemo znati puše li vjetar i u kojem smjeru. Najidealnije bi bilo da ne puše, a ako ipak malo popuhuje, onda ćemo sumporiti u suprotnom smjeru od vjetra.

Napomena: Sumpori se dok je loza hladna, u zoru, prije nego se pojavi sunce.

*Stariji su je zvali
"Lija", označavala je
širinu brazde u sadnji
kumpira samo na
Biokovu*

LIPANJ

U lipnju, oko Svetog Ante, lozu ćemo prskati modrom galicom. Voda u kojoj ćemo razmutiti modru galicu treba biti hladna. Ako je voda mlaka, loza se može razboljeti.

Okopavanje kumpira u planini.

Kumpiru u planini nakon sadnje treba mjesec i više dana da bi bio spreman za okopavanje. Dok ga okopavamo moramo ga oplijeviti, očistiti od trave jer mu trava uzima snagu i vlagu.

Početkom lipnja sijemo sve vrste povrća koje ćemo nakon Velike Gospe kad nikne i naraste, saditi za zimnicu. To su glavati kupus, verzot (kelj), prokulica, brokula, raščika, cvjetača.

Krajem mjeseca i početkom srpnja, vadi se krumpir u primorju. Krumpiru od sadnje do vađenja treba 80 dana da bi mogli konzumirati mladi krumpir. Imamo rani i kasni krumpir. Rani kumpir je 90 dana u zemlji, a kasni 120. U primorju se sadi rani kumpir koji je u zemlji 90 do 100 dana, i on se vadi i sprema na hladno u konobu. Zemlja ne smije biti mokra kad se vadi kumpir. Na planini se sadi uvijek kasni kumpir koji u zemlji može bit 120 dana i više jer je druga nadmorska visina, drugačiji uvjeti i zemlja.

SRPANJ

Prije drugog polijevanja loze, tijekom srpnja, lozu treba plijeviti. Loza koja nije dala ploda se skida ručno tako da se olakša lozi da plod koji je ostao bude jači, snažniji i zdraviji. Iza toga ćemo lozu ponovno politi modrom galicom. I to je sve što se tiče loze do berbe (jematve). Lozu treba obilaziti. Ja svoju, od dana kad sam

je okopao i zaorao, obilazim. Svako jutro sam u gori sat ili dva, ili iza užine sat- dva, ali svaki dan, treba se bar doći javiti i reći dobro jutro ili dobar dan ako se nema što raditi, ali običi je treba.

Ako je godina u planini kišna otići ćemo kad je suh dan, najbolje popodne, kad nema rose oplijevit travu i tako krumpiru dati zraka da bi plod bio kvalitetniji i zdraviji.

Polovinom srpnja jutika koja je u vrtu vadi se van i stavlja se u konobu da se prosuši dvadesetak dana i onda će se ta ista jutika razdvojiti u manje komade, po dva, i vrati će se opet u zemlju isto gdje je i bila, najbolje pod zidom jer joj tako najbolje paše.

KOLOVOZ

Uvijek iza Velike Gospe, tako je radila moja mater, sije se blitva za zimu. Vrtovi se prekopaju ili zaoru nakon vađenja kumpira, naprave se kućice i tako se ostavi tjedan dana da miruje a onda ćemo na dan sadnje kupusa u svaku kućicu naliti litru vode, uzeti materin kolčić i njime sadimo sadnice koje smo sijali početkom sedmoga mjeseca.

U ovo vrijeme pratimo i slador na lozi. Bilo bi dobro jednom tjedno.

RUJAN

Oko Male Gospe pratili smo slador jer je vrijeme berbe (jematve) onima koji imaju lozu. Smatram ako je slador odgovarajući za određenu sortu grožđa, odredi se dan, pozovu

se prijatelji i ranom zorom se ide u berbu (trgačinu). Bilo bi dobro da je grožđe u konobi do 10 sati, prije nego sunce ugrije tako da ne bude vruće kad se bude obrađivalo jer je to važno za obradu grožđa.

Sadi se poriluk, sije se matovilac i bob. Kad meljemo grožđe obavezno se pravi i kumpet i prošek.

Ako smo kroz mjesec rujan pratili maslinu i dala nam je plod, onda se može krajem mjeseca krenuti kositi travu oko maslina.

LISTOPAD

Sadi se zimska salata, čiste mladice i vodopije na maslinama i peče se rakija. Dok se peče rakija obavezno je lešat škopčevine za užinu jer to je tradicija.

STUDENI

Bere se maslina ako je rodna godina, suši se i soli kaštradina.

PROSINAC

Ovo je vrijeme kolinja, a oko zemlje se u ovom mjesecu ništa ne radi.

Tijekom prosinca, ako vremenske prilike dopuste čisti se maslina, samo ne velikom pilom nego na nožice i malom pilicon, jer ne znamo kakva će biti zima. Bacamo suvarak i krošnju, otvaramo da maslina bude prozračna.

Urti miruju u blagosti zime

Blitva

Siječanj	
Veljača	
Ožujak	
Travanj	prikopat i stavit gnjoja sijanje blitve
Svibanj	
Lipanj	
Srpanj	oplit travu iz vrtla
Kolovoz	iza Velike Gospe se sije za zimu
Rujan	blitvu za sime sijemo iza male Gospe
Listopad	bere se kad prispije
Studen	
Prosinac	

njoj bih mogao pisati danima. Jednom riječju-lijek. Puna je željeza, a u svoje vrijeme davala se i trudnicama, za bolje mlijeko, puno veće vrijednosti nego danas.

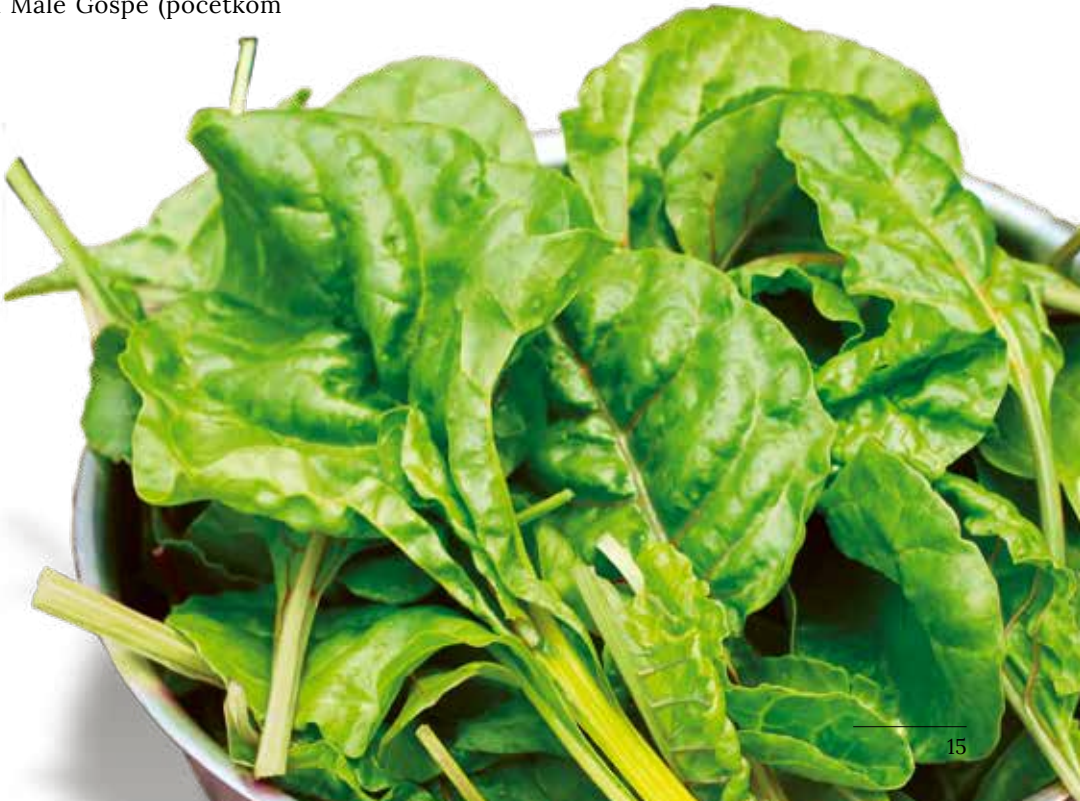
Sijemo je dva, tri puta u rano proljeće kad se zemlja ugrije 14-15 stupnjeva u travanju.

Od dana kad je posijemo dok ne nikne prođe 10-15 dana, ovisno o temperaturi zemlje i zraka.

Traži dosta vode, zalijevamo je svaki dan ali uvijek u jutro jer ne trpi vodu na sebi kad je na suncu i sklona je tad bolesti (smeđe rupice).

Iza Velike Gospe sije se za zimu. Vrt uvijek treba prekopati par dana prije sijanja tako da se obogati kisikom i mineralima (stajski gnoj obavezno).

Blitvu koju ćemo ostaviti za sime za iduću godinu sijemo iza Male Gospe (početkom runa).

Blitva u vrtlu desetak dana nakon sijanja

Mlada blitva u vrtlu

Blitva spremna za branje

PRIPREMA SJEMENA BLITVE ZA SPREMANJE U KUĆU

Smanjit ćemo sjeme rukom. Kad to napravimo stavit ćemo ga na sunce dva tri sata, a onda dva do tri dana u konobu na tamno i hladno mjesto i tek onda ga spremiti u staklenu ili latenu posudu s poklopcem,

napisati na njoj godinu i staviti ga na tamno i hladno mjesto da ga možemo sijati iduće godine. Sjeme može trajati dvije do tri godine, a zna se dogoditi i da se i nakon 7-8 godina ako je dobro očuvano može sijati.

Sime blitve dok je još uvijek u zelenu

Priprema simena blitve za spremanje

Sadnice povrća u plasteniku

Bob

Siječanj	
Veljača	okopat i stavit gnjoja
Ožujak	
Travanj	
Svibanj	
Lipanj	
Srpanj	
Kolovoz	
Rujan	sije se iza Male Gospe
Listopad	oplit travu i okopat
Studen	
Prosinac	

Bob se sije iza Male Gospe, početkom mjeseca rujna. Naprave se gredice iste kao i za mahune, slične malom kanalu. Sije se rijetko tako da je sjeme udaljeno jedno od drugoga desetak centimetara. Kad nikne i naraste 40-50 cm obavezno ga oplijeviti od trave i okopati jer mu to godi i pospješuje rast.

Brokula

Siječanj	
Veljača	
Ožujak	
Travanj	
Svibanj	sijanje brokule
Lipanj	
Srpanj	
Kolovoz	iza Velike Gospe se sadi
Rujan	okopavanje
Listopad	
Studen	
Prosinac	

Brokula se sije slično kupusu što znači krajem svibnja. Po običaju je presađujemo u kućice iza Velike Gospe. Zanimljiva je jer kad dođe vrijeme berbe režemo je, iza toga nastaju mladi izdanci koji se zovu čimulice.

Brokula lipo raste i slaže se u vrtlu s ostalim kupusnjačama

Uspješno se uzgajaju i egzotične vrste poput šenone koja je križanac između brokule i cvjetače, a spada u poseban tip cvjetače – Romanesc

Cvjetača – Kaul

Siječanj	
Veljača	
Ožujak	
Travanj	
Svibanj	
Lipanj	sijanje cvjetače
Srpanj	oplit travu iz vrtla
Kolovoz	iza Velike Gospe se sadi
Rujan	okopati
Listopad	
Studen	
Prosinac	

lična je brokuli, isti je način sijanja i pre-sađivanja, jedino što kad smo je ubrali izlaze nove čimulice. Kad je prestanemo zalijevati, a to je krajem mjeseca rujna kad polako dolazi jesen, manje je vruće i kraći su dani, obavezno je moramo malo okopati.

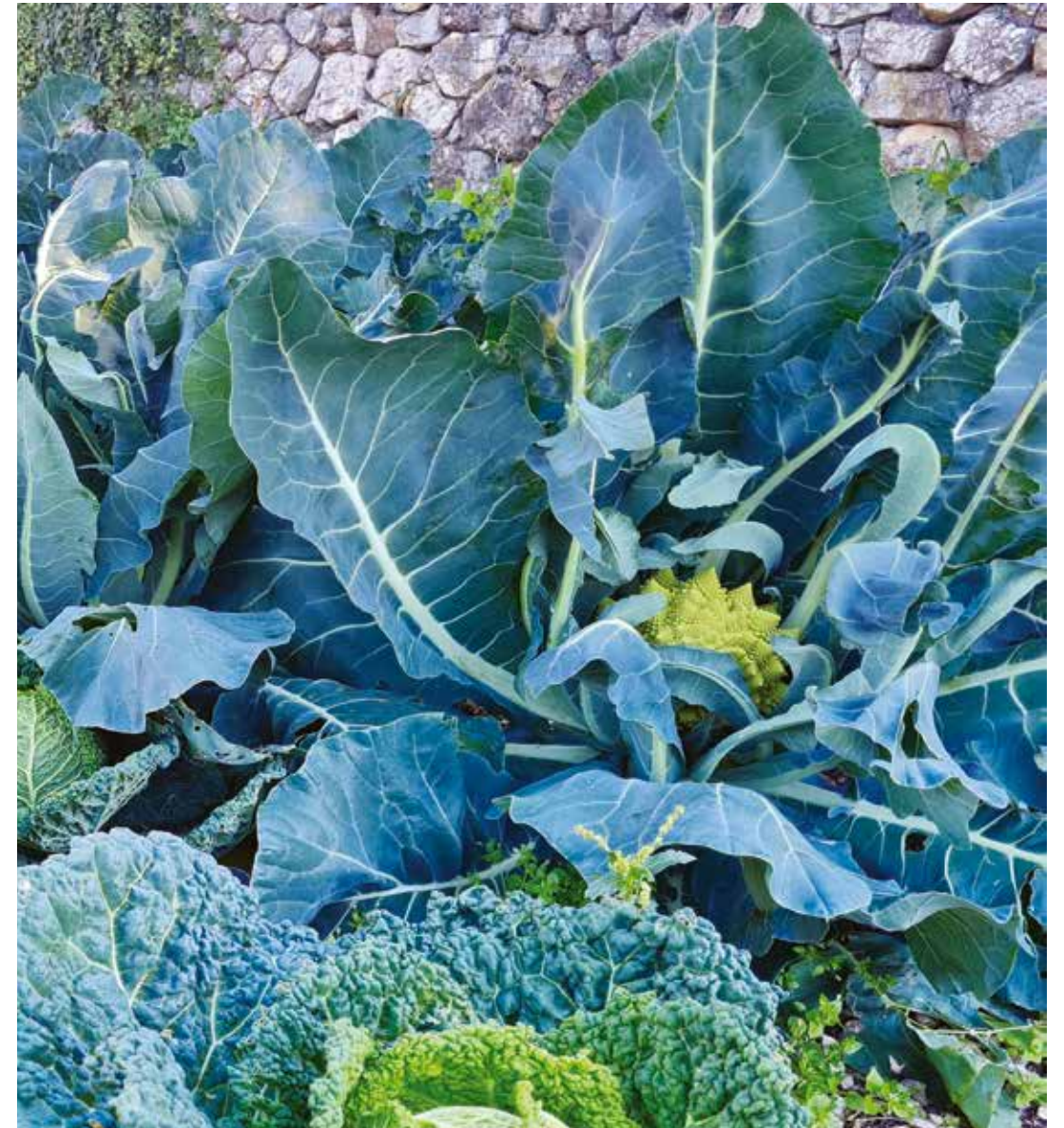

Cvjetača ili kaul lipo raste i slaže se u vrtu s ostalim kupusnjačama

Uspješno se uzgajaju i egzotične vrste poput šenone koja je križanac između brokule i cvjetače, a spada u poseban tip cvjetače – Romanesco

Češnjak

Siječanj	okopavanje i gnjojenje
Veljača	
Ožujak	ново okopavanje
Travanj	
Svibanj	
Lipanj	vađenje
Srpanj	
Kolovoz	
Rujan	
Listopad	sadnja na Sv. Luku
Studen	
Prosinac	

Uezano za zemlju, uzgaja se slično kao i mrkva. Ne trpi puno pijeska u zemlji gdje se sadi, tako da se u našem kraju sadi, ali ne puno. Voli planinsku zemlju i može uspijevati na velikim nadmorskim visinama, čak i iznad tisuću metara.

Sadi se za Svetoga Luku, nikad prije niti poslije. Sadi se u zarov, kao kapula i jutika, po jedan češanj udaljen dvadesetak cm jedan od drugog. Tijekom prvog mjeseca treba mu dati malo gnoja i okopati ga, a zalijeva se u proljeće, kad je bez rose na sebi. Jako je osjetljiv na bolesti pa je dobro kod okopavanja na zemlju oko njega staviti malo luga.

Kad se češnjak izvadi treba ga dobro očistiti i staviti ga sušiti.

Najboje ga je isplesti u vijence i objesiti.

Češnjak se sadi za svetoga Luku.

Glavati kupus

Siječanj	
Veljača	
Ožujak	
Travanj	
Svibanj	sijanje
Lipanj	
Srpanj	
Kolovoz	sadnja po Velikoj Gospi
Rujan	okopavanje
Listopad	
Studen	
Prosinac	

Glavati kupus ili bijeli kupus kao i druga zelen sije se krajem mjeseca svibnja i presađuje iza Velike Gospe. Zahvalan je jer se može i kiseliti, kuhati na čorbasto, na salatu i na ulje, nije zahtjevan za održavanje.

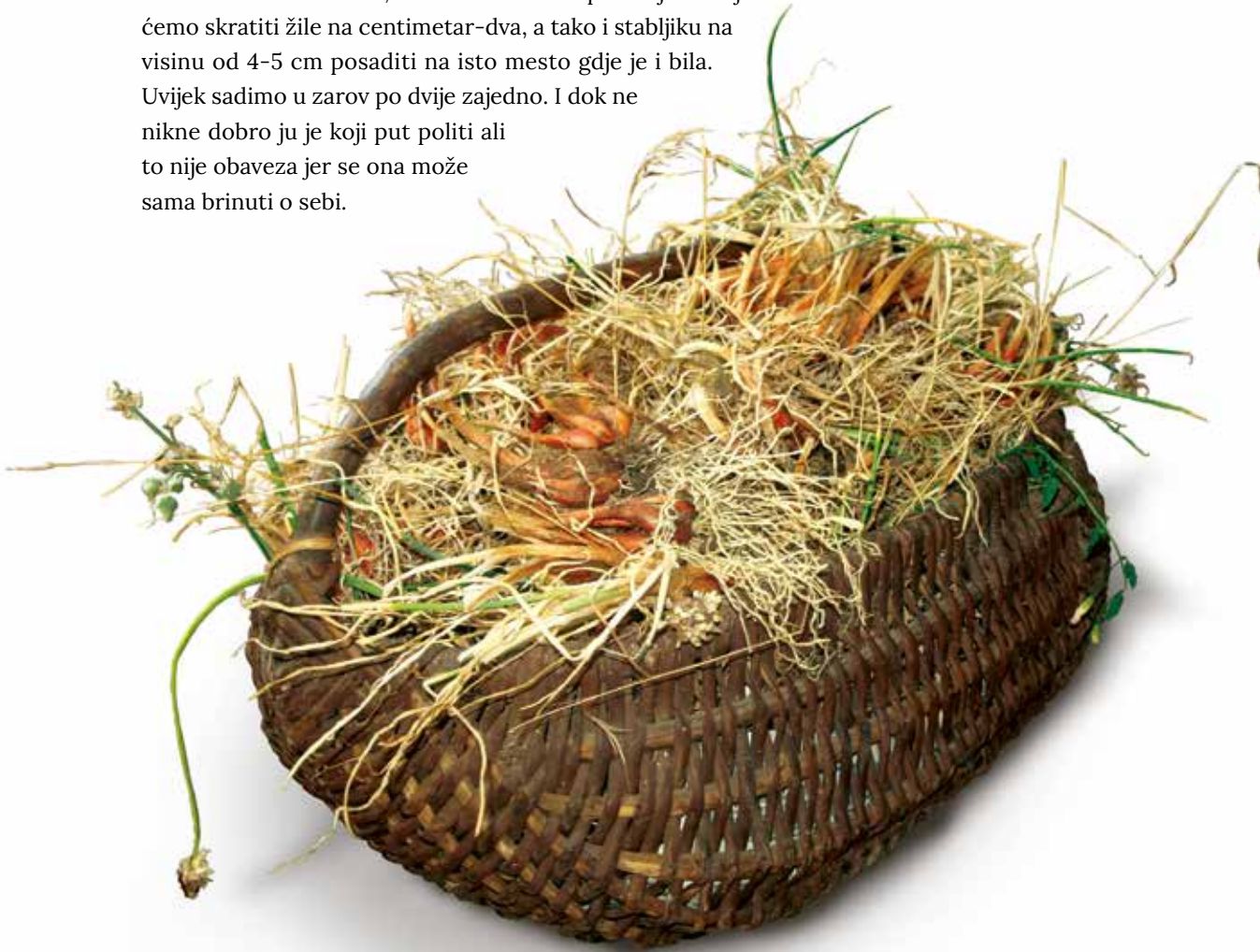

Jutika

Siječanj	okopavanje i gnjojenje
Veljača	
Ožujak	
Travanj	
Svibanj	
Lipanj	
Srpanj	vađenje iz zemlje i spremanje za sime
Kolovoz	sadnja
Rujan	
Listopad	okopavanje
Studen	
Prosinac	

redinom srpnja ili pri kraju mjeseca, jutika se vadi iz zemlje, a gdje je bila, obavezno se prekopa duplašon. Jutiku odnesemo u konobu gdje je tamno i hladno. Kako je u busu razdvojiti ćemo je na parice, po dva komada i tako ostaviti, do iza Velike Gospe. Prije sadnje ćemo skratiti žile na centimetar-dva, a tako i stabljiku na visinu od 4-5 cm posaditi na isto mesto gdje je i bila. Uvijek sadimo u zarov po dvije zajedno. I dok ne nikne dobro ju je koji put politi ali to nije obaveza jer se ona može sama brinuti o sebi.

Ovako se sadi jutika po Velikoj Gospi - vaja joj skratit žile i stabljiku

Uvijek sadimo u zarov po dva zajedno.

Kapula

Siječanj	
Veljača	
Ožujak	sadnja
Travanj	
Svibanj	okopavanje
Lipanj	
Srpanj	
Kolovoz	
Rujan	
Listopad	sadnja
Studen	
Prosinac	okopavanje

M ože se saditi dva puta u godini, a vi kako vas je volja. Po tradiciji u vrtu je trebala biti kroz mjesec svibanj i dio lipnja radi mlade kozletine, jer kozle s ražnja bez mlade kapulice je ništa. I tako do Svetoga Ante, a poslije bi je pustili da radi glavu i koristili bi je za kuhanje. Sadi se kao i jutika i češnjak, u zarov, jedna od druge s razmakom od 15 cm. Kad smo je posadili ne treba joj težak nego je samo ponekad poškropiti.

Kukumar

Siječanj	
Veljača	sijanje
Ožujak	
Travanj	
Svibanj	prisađivanje
Lipanj	okopavanje
Srpanj	branje
Kolovoz	branje
Rujan	
Listopad	
Studen	
Prosinac	

Na moju sreću kad je moja mater otišla, ostalo je u kono-
bi u jednom malom baulu puno sjemena što ga je ona
sijala i čuvala. Već 17 godina ja obnavljam to sjemenje i
čuvam jer to mi je jedna od poveznica s materon. Ku-
kumar obožavam, mogu ga jesti svaku večer na salatu, baš svaku. Njega
ćemo isto kao i pamidor posijati pa onda kad dođe vrijeme u vrt. Njega
ne treba vezati jer se pruža po zemlji. Osjetljiv je na bolesti (pepelnicu) i
obožava vodu no obavezno rano u jutro.

KUKUMAR ZA SIME, MAMIN

Kukumar ćemo kad bude zlatno- žute boje ubrati i donijeti kući, pažljivo ga nožem raz- rezati na pola da se sjeme ne ošteti.

Onda ćemo nožićem sjeme izbaciti na novin- ski papir, stavit ga na teracu dva- tri sata na sunce, onda ga stavit na tavan dva tri dana da

se prosuši, a onda ga stavljamo u staklene male posudice i na njima napisati odakle je sjeme, koja je godina i naziv kukumar.

Dvi tri ure vrimenta na sunce, onda ga stavit na tavan dva tri dana da se prosuši

Čuva se u staklene male posudice i na njima napisat godinu i koji je kukumar

Kukumar za sime je zlatno- žutoe boje

Kukumar se razriže, a sime izbacit na novinski papir

Kumpir

Siječanj	složit kumpire u kašete da proklijaju
Veljača	oplit travu iz vrtla
Ožujak	sadnja
Travanj	okopavanje
Svibanj	sadnja - Biokovo
Lipanj	okopavanje
Srpanj	vađenje kumpira
Kolovoz	
Rujan	
Listopad	vađenje
Studeni	oplit travu iz vrtla
Prosinac	priprema vrtla

Sjemenski krompir Kraljevac

Sama riječ nam govori puno. Kraljevac krumpir je dobio ime po kraljevima jer običnom puku on nije bio dostupan. Zbog svoje kvalitete, nije bio izadašan u sadnji, jer je crveni kumpir, a on daje manje ploda od bijeloga, manje je rodan. Kroz godine promjena načina života i obrade zemlje, Kraljevac je postao sve traženiji i traženiji. Stariji bi, sjećam se, sadili ga u planini i dobar dio bi ostavili u trapu. Trap je rupa u zemlji iskopana 1x1 metar zaštićena od vlage. U nju (u planini) bi se položio višak kumpira i tu bi ostao do kraja siječnja i početka veljače. Tada bi se donio u primorje, stavio u kašete da izađe klica i onda u zemlju da učini vrijeme. Kraljevca u našem kraju skoro da više i nema. Može se naći tu i tamo koja kila. Obzirom na današnji način života i to će pomalo nestati. Ne dozvolimo da se to dogodi.

Početak travnja okopavamo i krumpire koje smo posadili nekad u trećem mjesecu, ovisno o vremenu. Od sadnje do okopavanja treba proći između tri do četiri tjedna. U lipnju okopavamo krumpir u planini.

Krumpiru u planini kad ga posadimo treba mjesec dana da bi bio spreman za okopavanje. Dok se okopava, obavezno je oplijeviti travu jer mu trava uzima snagu i vlagu. Krajem lipnja, a početkom srpnja, vadi se krumpir u primorju.

Jer krumpiru, otkad se posadi, treba 80 dana da bi ga se moglo vaditi kao mladi krumpir. Imamo rani i kasni krumpir. Rani krumpir je 90 dana u zemlji, a kasni 120. U primorju se sadi rani krumpir koji je u zemlji 90 do 100 dana, i on

se vadi i sprema na hladno u konobu. Ne smije zemlja biti mokra kad se vadi krumpir. Na planini se sadi uvijek kasni krumpir koji u zemlji može biti 120 dana i više jer je druga nadmorska visina, drugi uvjeti i zemlja.

Križanje kumpira za sadnju

Način sadnje kumpira Kraljevca

Urtal's kumpirima

Vađenje kumpira u primorju

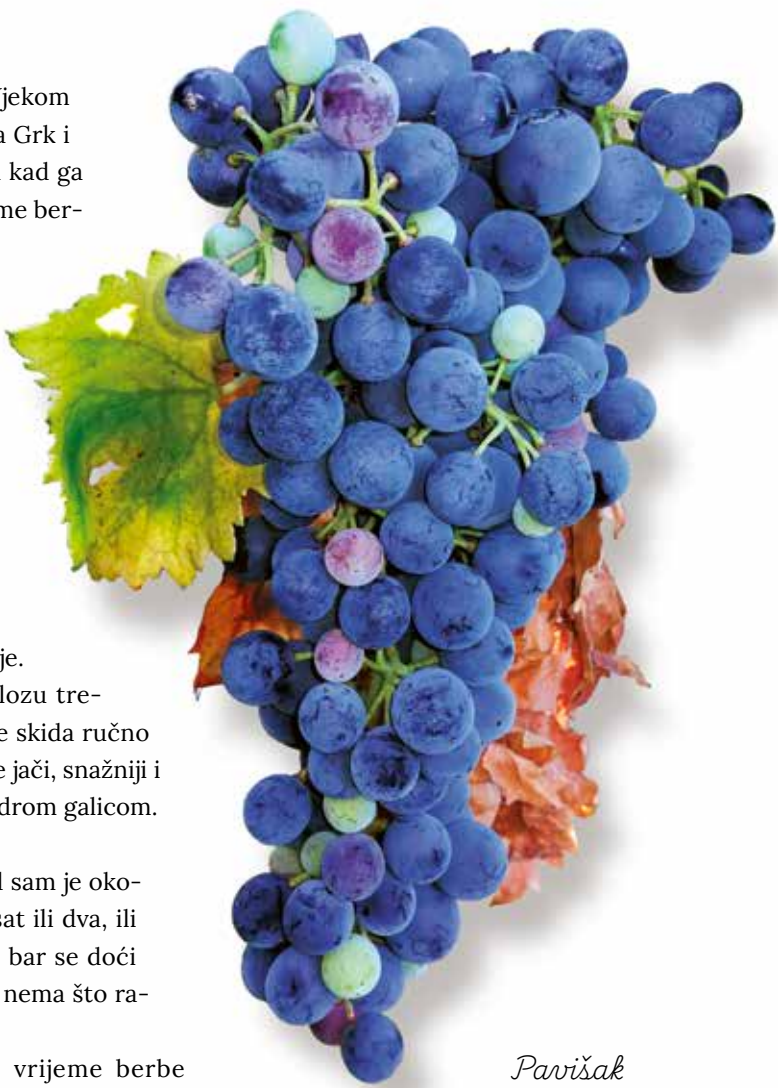

Loza

Siječanj	rizanje
Veljača	vaja obač
Ožujak	vaja obač
Travanj	navrčanje
Svibanj	okopavanje
Lipanj	polivanje
Srpanj	oplit
Kolovoz	polivanje
Rujan	trganje
Listopad	mirovanje
Studen	mirovanje
Prosinac	gnjojidba

Porta loze koju s mojim prijateljem Vjekom imam je Pavišak,a od bijeloga grožđa Grk i pokazalo se za te dvije sorte grožđa kad ga režem krajem siječnja da dolazi vrijeme berbe (jematve) oko Male Gospe, između prvog i osmog rujna iste godine. Još se pokazalo da su slador i kiseline grožđa (vina) idealni za te dvije sorte sto znači da ga ne bi trebalo rezati ni prije ni kasnije, nego krajem ovog mjeseca. Lozu režemo na dva pupa, lozi ne ostavljamo “macu” kako su stariji radili jer je važnija kvaliteta vina, a ne količina, po mom osobnom mišljenju. Kad dođe vrijeme u travnju za navrćanje (cijepljenje, kalemljenje) loze na suvo, o tome ćemo u detalje. Prije drugog polijevanja loze tijekom srpnja, lozu treba polit, a ona lozovina koja nije dala ploda se skida ručno tako da se olakša lozi da plod koji je ostao bude jači, snažniji i zdraviji. Iza toga ćemo lozu ponovno polit modrom galicom. I to je sve šta se tiče loze do berbe (jematve.) Lozu treba obilaziti. Ja svoju lozu, od dana kad sam je okopao i zaorao, svako jutro obidem, tamo sam sat ili dva, ili poslijepodne iza užine sat- dva, ali svaki dan, bar se doći javiti i reći dobro jutro ili dobar dan,a ako se i nema što raditi, običi je treba.

Oko Male Gospe pratili smo slador jer je vrijeme berbe (jematve) onima koji imaju lozu. Ako je slador, po meni, odgovarajući za određenu sortu grožđa, odredi se dan, zovnu se prijatelji i ranom zorom se ide u berbu (trgaćinu). Bilo bi dobro da je grožđe u konobi do 10 sati, prije nego sunce ugrije tako da grožđe ne bude vruće kad se bude obrađivalo jer je to važno za obradu grožđa.

Pavišak

NAVRČANJE LOZE

Kad smo krajem siječnja rizali lozu ostavili smo nešto od pruća za navrćanje tijekom travnja. Pruće metnimo u kono-
bu u kadnjic i ulijemo 10 cm vode, a pruće obavezno pokri-
jemo starim lancunom, jer mora obitavat u tamnome. Sva-
ko sedam dana minjamo vodu. Polovinom travnja kad mola
vrime navrnit ćemo lozu ‘na suvo’ – tako se zove ovaj način

navrćanja, uspješnost ovog načina je velika.
Debljina pruća bilo bi dobro da je slična širini loze koju
navrćemo (divjakuša). Odrižemo je na dva pupa, donji kraj
zaoštrimo plosimice do njene srži, par centi ispod donjeg
pupa. Divjakušu otkopamo do prvog prstena i tu je odriže-
mo ravno par centi iznad prvog prstena. Nožem je pažljivo

zarižemo tako da nam zarizano pruće može ući u taj proc-
jep. Kad je stavimo u procjep lagano i pažljivo ćemo je lup-
kati od vrha tako da čujemo tupost udarca drva o drvo i
tada je možemo obaviti špagon koji će se u dogledno vrime
u zem’ji i raspast. Dobro špagon stegnemo, vratimo zem’ju
toliko da viri samo malo od gornjega pupa, i sve to dla-

novima, nikako motikicon ili nečim drugim jer kad smo je
navrnili ne trpi da je se dira. Nakon nekog vremena treba
je i zalit. Kako smo u to vrime godine svaki dan oko loze, i
tu navrnutu pogledat, kleknit pored nje i lagano i pažljivo
prstima je opliti. Nek nam bude sa srićon, a oće ako joj date
puno ljubavi.

1.) Pruće
odrižemo
je na dva
pupa

2.) Donji
kraj
zaoštrimo
plosimice
do njene
srži, par
centi
ispod
donjeg
pupa

3.)
Divjakušu
otkopamo
do prvog
prstena
i tu je
odrižemo
ravno

4.)
Nožem je
pažljivo
zarižemo
tako da
zarizano
pruće
može
ući u taj
procjep

5.)
Kad je
stavimo
u
procjep...

6.)
...lagano
i pažljivo
ćemo je
lupkati
od vrha
tako da
ćujemo
tupost
udarca
drva o
drvo

7.)
Dobro
špagon
stegnemo

8.)
Vratimo
zem’ju
toliko da
viri samo
malo od
gornjega
pupa

SADNJA LOZE

Primjerak kako se loza sadi i kako nakon mjesec dana vidimo da smo napravili dobru stvar jer je dala list, a s time nam i da znak da se primila.

JEMATVA

Mahuna

Siječanj	
Veljača	
Ožujak	
Travanj	
Svibanj	sijanje
Lipanj	okopavanje
Srpanj	branje
Kolovoz	branje
Rujan	sijanje
Listopad	
Studen	okopavanje
Prosinac	

Prekopali smo zemlju ili smo je zaorali, svejedno je, kad sijemo mahunu napravimo kao gredicu ili kanal u koji ćemo sijat, a razlog je jednostavan, mahuni odgovara (radi vode) i jednostavno voli da je u toj gredici ili kanalu. Traži dosta vode, brzo niče, već nakon 7-10 dana, a plod dolazi otprilike za dva mjeseca. Dugo stoji u vrtu i zahvalna je za održavanje.

Za sime se biraju zrele zlatno žute mahune

Očišćeno sime

Pravilno spremljeno sime more trajati 2-3 godine

Maslina

Siječanj	rizanje
Veljača	oblikovanje pilom
Ožujak	
Travanj	
Svibanj	rezidba unazad
Lipanj	
Srpanj	mirovanje
Kolovoz	mirovanje
Rujan	mladice
Listopad	priprema za rezanje
Studen	branje
Prosinac	rizanje suvaraka

Maslina rodila ili ne rodila, njoj vaja doć. Vrime za maslini doć je najbo'je kad smo puni jubavi prima njoj jer maslina je ka i mater tako kažu u mom kraju.

Suvarak se nožicama pomalo baca, on je maslini ka čoviku pokvareni zub, smeta je. Maslina miruje kroz zimski period godine, što nama i odgovara za doć.

Prije berbe ako je rodila, pokosit travu, potuć mladice nožicama i bacit vodopije. Sve to radimo isključivo nožicama. Ako maslina nije rodila, isto ćemo to napraviti, jer puno se vremenskih energija treba dogoditi u travi da bi ona rodila.

Maslina mora biti prozračna, rekli bi stariji, kad smo je doveli u red. Da tica mora moć' proć' krozanju. Srida uvijek čista, a mladice po mogućnosti najmanje četiri na četiri strane svita okrenute - a vama na vo'ju kako će ko.

Kad mislimo uređivati maslinu motornom pilom onda je boje sačekat po novoj godini, kroz prvi misec. Kad smo došli na dijanicu di su masline, najprije maslinu izvanka obađemo i gledamo raspored grana i mladica, unda ulizemo u sridu kako masline tako i tavnine i gledamo raspored iznutra i tek onda donosimo odluku koje ćemo grane bacit motornom pilon. Kad smo to napravili, uzimamo malu pilicu i uređujemo one grane i mladice šta smo ostavili i za kraj uzimamo nožice i polako, pažljivo ostranjujemo višak grančica, a i suvarak obavezno. Maslina tako urađena mora bit prozračna, po mogućnosti četiri mladice koje gledaju istok, zapad, sjever i jug, a može ih biti i više, zavisi koliko je stara maslina. Svak će to napraviti za sebe kako misli da je najbo'je.

MASLINA I SMOKVA

Stari Grci još prije dvije tisuće godina došli su do spoznaje koja ni danas nije baš poznata mnogim maslinarima. Sadili su smokve u maslinicima da bi zaštitili plod masline od uboda mušice tijekom kolovoza i početkom rujna. Mušici je puno primamljiviji plod smokve od ploda masline. Sok od smokve mušica ne može preživjeti, tako da je smokva u masliniku mamac za mušice i zaštita za maslinu.

REZIDBA MASLINE

Tijekom svibnja mjeseca grančice masline koje nisu procvjetale treba rezati unazad na nekih petnaestak cm od vrha. Ta grančica će iduće godine zasigurno dati plod. Bože zdravlja maslini, a i nama.

Maslina mora biti prozračna, rekli bi stariji, da tica mora moć' proć' krozanju.

Cvit masline

Milina je vidit kad lipo rodi

Mrkva

Siječanj	
Veljača	
Ožujak	sijanje
Travanj	
Svibanj	prisađivanje
Lipanj	
Srpanj	
Kolovoz	sijanje
Rujan	
Listopad	prisađivanje
Studen	
Prosinac	branje

Treba je imati u vrtu tijekom cijele godine. Ne trpi kamenitu zemlju (piskuja), nego zemlju s puno hranjivih tvari, a malo kamena. Sije se u travnju i drugi put po Velikoj Gospi, u kolovozu.

Cvitovi mrkve spremni za skupit sime

Cvitove metimo na čisti lancun jerbo je sime sitno pa će ga bit lakše skupit

Čisto i suvo sime spremimo u staklenu posudu. obilježimo i spremimo kao i ostala simena

Murtela

Siječanj	
Veljača	sijanje
Ožujak	
Travanj	presađivanje
Svibanj	
Lipanj	
Srpanj	
Kolovoz	
Rujan	
Listopad	
Studen	
Prosinac	

*Z*ačinsko bilje, starorimsko. Kad bi žene išle u crkvu nedjeljom na misu, obavezno bi ubrale grančicu i držale je u ruci i često vonjale (mirisale). Muški, kad bi išli u gostionu (gostionicu), stavili bi grančicu iza uha.

Treba je imati u posijanu u pitaru (cvjetnjaku). Ne traži veliku njegu niti trpi puno vode.

Napomena: Uvijek se sijala u pitaru, a malo kad u vrtu, mada i to može, jer je dobra za očuvanje pamidora i kukumara (rajčice i krastavaca).

Pamidor

Siječanj	
Veljača	sijanje
Ožujak	drugo sijanje
Travanj	
Svibanj	prisađivanje
Lipanj	
Srpanj	prisađivanje
Kolovoz	branje
Rujan	branje
Listopad	branje
Studen	
Prosinac	

Voja te u dva zrna soli, voja te na salatu začinit, voja te napraviti konšerbu i tako redom da nema kraja. Simena koja smo dobili u nasljeđe od roditelja, a jesan, čuvat treba ka oči u glavi, stara je poslovica tučepska. Sijemo ga sredinom veljače u male sanduke di smo prije stavili humusa, promišali s malo stajskog gnoja. Poklopimo staklom i stavimo na teracu u sunce. Krajem travnja ako vrime mola zemlja je prikopana ili zaorana i stavjen je stajski gnjoj. Iskopamo ka za mahunu udubljene kanale, a pamidor sadimo na pola metra jedan od drugoga. Trpi i traži vodu, no uvijek izjutra dok nema sunca. Kad malo poreste na 30-40ak cm vaja metnit takju i vezat ga, i tako cilo vrime dok raste, povezivanje i briga o njemu.

Pamidor za sime mora biti skroz zril

Pamidor prikrižimo na stolu s novinom

Nožićem pažljivo izvadimo sime

I ostavimo ga na suncu na novinu, da se dobro osuši

Paprika

Siječanj	
Veljača	sijanje
Ožujak	
Travanj	
Svibanj	prisađivanje
Lipanj	
Srpanj	
Kolovoz	
Rujan	
Listopad	
Studen	
Prosinac	

Papriku je mater uvijek imala u sadnicama. Sime od nje nisan naša u kući što meni puno govori bila ne bila u vrtlu ništa strašno, no sićan se materinjih salata litnji i uvijek je uz pamidor i kukumar bila i paprika. Sadi se ka i pamidor s tim da paprika trpi blizinu jedna druge. Ne voli pjeskovitu zemlju nego više onu sa manje kamena. Nije sklona bolestima i traži umjerenu vodu.

Petrusim

Siječanj	
Veljača	sijanje
Ožujak	
Travanj	
Svibanj	prisađivanje
Lipanj	
Srpanj	
Kolovoz	
Rujan	sijanje
Listopad	
Studen	
Prosinac	

Petrusimil za istinu reć' u našem kraju podbiokovlja malo je spize di se nije meča, pogotovo uz ribu i ostale delicije iz mora. Sije se u proliće / travanj, a može i ranije. Dugo mu treba vremena dok nikne, oko 30-40 dana pa digod i više.

Kad dosegne određenu visinu i jačinu dio se prisadi ispod prstove u zavitrinu i tu će se polako s vremenom lita pritvarat u sime.

Sije se u prokopanu zemlju i stavi se malo stajskog gnjoja, ne traži veliku vodu.

Petrusimul u cvatu prid lito

Šime se otribi na lancun

*I čuva se ka i ostala simena u teglici zatvoreno i na
ladnome i tamnome mistu najboje u konobi*

Poriluk

Siječanj	
Veljača	
Ožujak	
Travanj	do travnja u vrtlu
Svibanj	Sijanje poriluka
Lipanj	
Srpanj	oplit travu iz vrtla
Kolovoz	skupit sime
Rujan	prisađivanje
Listopad	vađenje
Studen	
Prosinac	

Poriluk je povrće koje obitava u vrtovima kroz cijelu godinu, a sa sjemenjem i duže.

Sije se početkom svibnja u vrtlu ispod prstove u soti di ga neće vitar (bura) oparit (ruvinat). Otkad je posijan dok nikne triba mu više od misec dana.

Naravno da ga moramo zalivat ako nema kiše (poškropit).

Kad je narasta na visinu od 4-5 cm svakako travu oko njega oplijeviti.

Početkom rujna vadimo ga i skraćujemo žile i list i onda ga prisadujemo na drugo misto (u vrtal).

Bilo bi dobro ispod prstove.

Kad smo ga prisadili jednom tjedno ga va'ja zalit.

Već kroz mjesec siječanj spreman je za vađenje. Uvik va'ja za sime ostavit ostavit par komada koje ćemo u kraj srpnja i početkom kolovoza odrizat, vezat špagon i obisit u konobu na sušenje za drugu godinu sijanja.

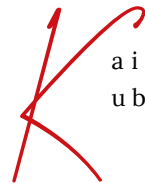
Sime poriluka se suši

Prokulica

Siječanj	
Veljača	
Ožujak	
Travanj	
Svibanj	
Lipanj	sijanje
Srpanj	oplit travu iz vrtla
Kolovoz	sadnja
Rujan	
Listopad	
Studen	
Prosinac	branje

a i svo zimsko zelenje, sijanje i prisađivanje
u branju pušta izdanke - čimulice.

Raščika

Siječanj	
Veljača	
Ožujak	sijanje
Travanj	
Svibanj	sijanje
Lipanj	sadnja u planini
Srpanj	
Kolovoz	sadnja
Rujan	
Listopad	
Studen	
Prosinac	

Mater je to zvala zelen, a zašto to ne znan. Ritko kad bi rekla iden ubrat kupusa, no kad je bilo vrime sridice i unda bi to naglasila. Ja ću ga zvat i zoven ga kupus.

Sije se krajem svibnja miseca i unda se po velikoj Gospi prisaduje u kućice koje smo pripremili. Triba mu kad ga posadimo i dok se primi najmanje 7-9 dana. Jedna napomena - svako zalivanje znači napunit kućicu do vrva vodon jerbon je tako rekla mater, a vi kako vas vo'ja.

Kupus - raščika u proliće

Sime raščike spremno za branje

Sime raščike spremno za čuvanje

Rodakva

siječanj	vađenje
veljača	vađenje
ožujak	
travanj	
svibanj	
lipanj	
srpanj	
kolovoz	
rujan	sijanje
listopad	
studen	
prosinac	vađenje

Rodakva je korjenasto povrće i sije se iza Male Gospe, početkom rujna. Već sa 7 do 10 dana nikne. Ne traži puno vode i zahvalna je za održavanje.

Cvit rodakve u cvatu

Šime rodakve u završnoj fazi - spremno za skupljanje

Šime rodakve

Salata

siječanj	
veljača	
ožujak	sijanje
travanj	
svibanj	prisađivanje
lipanj	
srpanj	
kolovoz	sijanje
rujan	prisađivanje
listopad	
studen	
prosinac	

Kraljica svakog stola kroz cilu godinu, a i u vrtlu obitava tako ako je nama stalo do nje, jer možemo je po kraju lita sijati, a kasna jesen prisadivati. Ima ih više vrsta, no u našem kraju su tri najviše zastupljene – puterica, kristalka i zimska koje opet ima više vrsta. Dobro je za napomeniti da kad smo sadili kapulicu posijemo po vrtlu i salatu putericu koja se zove gulenica. Jednostavno jubi se sa mladom kapulon, a tako se može mećati i na stol, a vi kako vas vođa.

Selen

siječanj	
veljača	sijanje
ožujak	
travanj	
svibanj	prisađivanje
lipanj	
srpanj	
kolovoz	
rujan	sijanje
listopad	
studen	prisađivanje
prosinac	

n

ačin pripreme sijanja je isti kao i kod petrusumila - prikopat, ostavit par dana da se zemlja obogati svim i svačim i zatim stajski gnjoj, sijanje, grabanje i zalivanje.

Selen isto kao i petrusumil imat u vrtlu kroz cilu kalendarsku godinu.

Verzot

siječanj	
veljača	
ožujak	
travanj	
svibanj	sijanje
lipanj	
srpanj	
kolovoz	prisađivanje
rujan	
listopad	
studen	
prosinac	

Ije se krajem svibnja i kao i ostala zelen
prisađivanje po velikoj Gospi u kućice, nije
zahtjevan za održavanje.

Mišina

Prije 70 godina nije bilo stakla ni plastike i jedini način kako bi ljudi mogli trgovat jedni s drugima tribalo se dosjetit i napraviti nešto sto nije od tih materijala. Kako su stari ljudi bili mudri i maštoviti sitali su se da bi mogli od jarca škopca (velika mišina) ili od muškoga kozleta (mala mišina), napraviti mišinu u kojoj će oni prinositi ulje ili vino. Imali su dvije veličine pa su birali koja za šta treba, samo u onu u kojoj je bilo vino mogli je ići samo vino ili onu od uja samo uje. Ljudi koji su to radili morali su biti puni opreznosti i mira jer to nije mogao svatko. Raditi niti je to svaki mesar mogao i zna napraviti. Znači to su bili posebni ljudi naučeni za raditi mišine s kolina na kolino.

Kad smo kozle ili jarca zaklali sa nožem se treba bit jako pažljiv da se ne probije koža da bi je mogli kad je skinemo i odvojimo od mesa vežemo vrat, vežemo prednje noge špagom i napunimo luga kroz zadnji dio di je rep i noge zadnje do vrha i tako ostavimo nekih sedam do deset dana

da lug izgrize i pokupi svu masnoću i dodir kože sa mesom. Najbolje godišnje doba za to raditi je studeni ili prosinac.

Nakon sedam do 10 dana istresemo lug, napuštamo je tako da ćemo od vrbe liti napraviti kao svirak ili štapić šuplji s kojim ćemo napuvati na zadnji dio di je rep mišinu, dobro vezati da zrak ne izađe i kad je kišan dan, sist ispod soral, dan ranije naoštriti nože, metiti je među noge i pomalo briti dlaku. Ovaj dio di je bio lug ostaje

unutra, a dlaka van. u vrijeme dok to radimo nitko nas ne smi ometati jer svako ometanje može dovesti do probijanja kože pa se sve mora ispočetka.

Kad smo je obrili u jedan sić ćemo napraviti salamuru. Salamura je voda i krupna morska sol pomiješane. Salamura da je dobra znamo tako da

stavimo sirovi kumpir u nju i kumpir mora plivati. Kad

smo je oprali u salamuri obisiti ćemo da se cidi, napuvati je i nakon dva do tri dana ona je spremna za korištenje.

Kožu treba oguliti jako pažljivo da se ne probije

Vežemo vrat i prednje noge špagom i kroz zadnji dija napunimo luga do vrha

Tako ostavimo nekih sedam do deset dana da lug izgrize i pokupi svu masnoću

Vaja obrit dlaku. Ovaj dio di je bio lug ostaje unutra, a dlaka vanka.

Plastenik

SAĐENJE ILI PIKIRANJE U PLASTENIKU

Ako smo u prilici napraviti sami svoj mali plastenik 1x1x1m i u njega posijati sve ono sjeme što smo sačuvali od prošle godine, redom - pamidora više vrsta, kukumari, a može i mrkva. Ako smo ga napravili onda ćemo u njega posijati što imamo već sredinom veljače jer se u plasteniku stvara temperatura i vlažnost pogodna za sadnice.

Svako drugi dan treba zaliti sjeme i malo otvoriti poklopac od plastenika da uđe friški zrak. Kad sadnice budu spremne, negdje oko kraja travnja, početka svibnja pripremimo zemlju i prisadujemo svaki dan pomalo.

Sijanje i sadenje

SIJANJE - SAĐENJE

Sve što imamo u konobi od sjemenja, bilo da su nam ostavili naši stariji ili da smo pozajmili, ili smo kupili, sve se sije na isti način.

Par dana prije sijanja zemlju se mora prikopat bilo duplašen ili traktorom ili vilama, ko šta ima i kako ko more.

Nakon par dana grabljama izdignit zemlju na 15cm i poravnat.

Rukom zahvatit sime i da je iznad zemlje na 30cm visine - poželjno je da je dan bez vitra.

Kad smo posijali lagano grabljama nakopat sime. Priko simena stavit stajski gnjoj u debljini od 4-5cm, i odma zalit vodom.

Naravno, osim mog savjeta i vi dajte nešto svojga pa će bit uspješno.

Pristupite zemlji kao potrebi za hranom, a hrana je jubav.

SAĐENJE

Pamidori, kukumari, tikvice itd. možemo posaditi u male bukice koje ćemo kad biljka nikne i malo odraste prisaditi u vrtal.

Moja mater bi tako u jednu staru isluženu teću sijala ili sadila simenje, poklopila bi ga sa staklom da brže nikne i unda u vrtal.

U ovo vrime ja napravim mali platenik, jer mi se pokazalo kao dobro rješenje za sadnice koje će posli bit prisadene u vrtal.

Nije moguće da vam sve svoje znanje pribacim na komad karte jer da bi se priča nastavila za generacije koje su tu i koje dolaze - i vi dajte nešto od sebe. Za budućnost koja dolazi ma kakva ona bila.

Nikad ne odustajte od potrebe da imate u vrtlu bilo šta uzgojeno jer budućnost zemlje je u našim rukama.

Vaš

Vice Bušelić

RJEČNIK

- Tavtina** – korijen masline
- Lumbrele** – kišobrani
- Kašete** – drvene kutije, sanduci
- Vrtal** – vrt
- Madija** – zavjetrina
- Jematva** – berba grožđa
- Maca** - dugi prut loze
- Lug** – pepeo
- Navrćanje** – cijepljenje, kalemljenje
- Divjakuša** – loza za podlogu za kalemljenje
- Kosir** – savijeno sječivo za obrezivanje grana
- Zobnica** – šarena torba kao dio nošnje
- Slana** – mraz, posolica
- Trgaćina** – berba grožđa
- Kumpet** – tradicionalna slastica od soka grožđa
- Lešati** – kuhati u zasoljenoj vodi
- Škopčevina** – meso od uškopljenog mladog jarca
- Kastradina** – sušeno i dimljeno janjeće ili kozleće meso
- Nožice** – škare
- Zarov** – otkop u zemlji za sadnju
- Duplaš** – alat za kopanje zemlje
- Kadanj** – drvena posuda za pretok vina
- Lancun** – plahta
- Zelen** – zeleno lisnato povrće
- Cenat** - centimetar

KAZALO:

Uvod.....	5 – 13
Blitva.....	14 – 19
Bob.....	20 – 21
Brokula.....	22 – 25
Cvjetača - kaul.....	26 – 29
Češnjak.....	30 – 33
Glavati kupus.....	34 – 35
Jutika.....	36 – 39
Kapula.....	40 – 41
Kukumar.....	42 – 45
Kumpir.....	46 – 49
Loza.....	50 – 57
Mahuna.....	58 – 61
Maslina.....	62 – 67
Mrkva.....	68 – 71
Murtela.....	72 – 73
Pamidor.....	74 – 77
Paprika.....	78 – 79
Petrusim.....	80 – 83
Poriluk.....	84 – 85
Prokulica.....	86 – 87
Raščika.....	88 – 91
Rodakva.....	92 – 95
Salata.....	96 – 97
Selen.....	98 – 99
Verzot.....	100 – 101
Mišina.....	102 – 105
Plastenik.....	106 – 107
Sijanje i sađenje.....	108 – 109
Riječnik.....	116

O AUTORU

Vice Bušelić, rođen 14. 8. 1956, prve dvadeset i četiri godine života proveo je na Moči, Srida sela – prema kazivanjima starijih centar svita. Ko i sva dica u to vrime, odrasta u radosti, berekinadama, prijateljstvima, društvu, prvom balunu i svemu onome što dite može doživiti u blagodatima ditiinjstva na selu. Odatle i počinje, mada ni neznajući da već tada ima jednu poveznicu, nevidljivu, sa zemljom, sa svojim precima, sa svojom prošlošću, sa svim onim što je njegovu obitelj i njegovo mjesto činilo važnim u njegovu životu.

U dvadeset i četvrtoj godini života seli se u grad Makarsku, zasniva obitelj, dobiva dvoje prekrasne djece – sina Tea i kćer Leu.

U dva navrata bavi se ugostiteljstvom u restoranima Onyx i Veza. Godine 1991. kao dragovoljac pristupa 156-oj brigadi, 1992. na Osojniku biva teško ranjen, nakon godinu dana terapija i mnogo upitnika nad glavom odluči se vratiti u kuću svojih predaka.

Posvećuje se pisanju – izdaje knjige: Dite i čovik, Samo ljubav, S kolina na kolino s dva zrna soli. Bavi se poljoprivredom, crtanjem i pisanjem.

Posredstvom dobivenih spoznaja pomaže sebi, svojoj obitelji i društvu svojim nesebičnim davanjem.